

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Добринка Парушева, ПУ "Паисий Хилендарски", ФИФ, Катедра Етнология /
Институт за балканистика с Център по тракология, БАН

за дисертационен труд на тема „Национална идентичност и фотография (по материали на Народна библиотека и Държавен архив-Пловдив)“ за присъждане на образователната и научна степен 'доктор' в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Науки за културата) на Петко Деянов Георгиев

Темата за връзката между национална идентичност и фотография винаги е била интересна за изследователите в полето на социалните и хуманитарни науки, тъй като възможностите за употребите на фотографията като инструмент за конструиране на идентичност предлагат множество подходи и съответно биха могли да доведат до разнообразни изводи и заключения. Текстът на Петко Георгиев „Национална идентичност и фотография (по материали на Народна библиотека и Държавен архив-Пловдив)“ има за цел „да се изведе ролята на културните институции и техните специализирани фотографски колекции в процеса по изграждането на националната идентичност“ (с. 5). Тази цел в известна степен предопределя и основната насока на изложението, а именно проследяване на процеса на създаване на фотографски архив към Народната библиотека в Пловдив, като за сравнение е използван примерът на Държавен архив – Пловдив. Фокусът е върху значението на тези „институции на паметта“ за създаването и поддържането на националната идентичност, а не толкова върху начина, по който фотографиите се свързват с националната идентичност.

Дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение и приложения, с общ обем от 237 страници.

Уводът (с. 2-7) представя накратко мотивацията на Петко Георгиев за избора на тема и целите и задачите на изследването. Докато целта е ясно заявена, формулировката на задачите в това изследване (с. 5-6) не е особено сполучлива: например, задача № 2, формулирана по този начин¹, ако се вземе предвид основната цел на дисертационния труд, е трудно да бъде изпълнена; освен това, да, необходим е „критичен прочит на фотографията...“, но „да се акцентира“ върху тази необходимост като задача (№ 3) не звучи достатъчно академично. Може да се желае повече и при формулировката на хипотезите, особено на третата, която звучи повече

¹ „Да се формулират основните етапи при развитието на българската национална идентичност и да се поставят хронологични граници.“

като задача. Въпреки тези отчасти неудачни формулировки, по-нататък текстът поема по-уверено по своя път.

В първата глава „Национална идентичност и фотография“ (с. 8-54) най-напред е представено нареченото от автора „модернистично“ схващане за нация и национална идентичност. Изложението залага, от една страна, на възгледа на т.нар. модернисти в изследователското поле на нациите и национализмите, че националната държава с нейните институции допринася най-много за формирането на националната идентичност; от друга страна обаче, се прокарва еволюционистката идея за движение по оста етнос-народ-нация (с. 35) и за прерастване на народностно съзнание в национална идентичност. Причината за това, според мен, противоречие е в използването на сравнително еднотипна литература по въпроса. С появата на изображенията (първо литография, после и фотография) по-нататък в текста на главата Петко Георгиев придобива увереност.

Тя се засилва още повече, когато вниманието му се насочва към дейностите по комплектуване, обработка и каталогизиране на визуални материали във втората глава „Културните институции като идеологически структури на нацията“ (с. 55-132). Фокусът е върху двете институции, заявени в заглавието на дисертационния труд: Народна библиотека „Иван Вазов“ и ДА – Пловдив. Отделеното на всяка институция място отразява коректно – доколкото познавам ситуацията – не толкова количеството фотографски материали, съхранявани там, колкото нивото на тяхната обработка. Разбираемо доста по-подробно, имайки предвид професионалната ангажираност на докторанта, е изложението за създаването и състоянието на специалната сбирка „Портрети и снимки“ към НБИВ. Това изложение е основано не само на вече публикувани предишни търсения по въпроса, но и на собствени дирения. За тях Петко Георгиев е въвел понятието *библиотечна археология*, което добре описва трудностите, с които се е сблъскал. Намирам за приносна тази част от текста, в чиято тъкан са вплетени множество данни за историята на сбирката, голяма част от които забравени и разхвърляни на неочаквани понякога места.

Третата глава „Национална идентичност и фотография (изследване на случаи)“ (с. 133-184) също изважда на бял свят неизвестни факти (и образи) и е приносна. В нея докторантът представя конкретни примери, подкрепящи неговата основна идея за ролята на културните институции в оформянето на „визията“ за националната идентичност. Изложението е преплетено с историята на фотографията и фотографите в нашите земи и по-конкретно в Пловдив. Първият избран пример е свързан с „възрожденския образ на българина“, както го е формулирал Петко Георгиев. Той разграничава портретите на „поданиците“, визирайки българските възрожденски борци за църковно-национална независимост, от тези на „бунтовниците“ и споделя мнението, че първите често са пренебрегвани и остават в сянката на

вторите (макар и не толкова поради чорбаджийския си и еснафски произход, както смята докторантът, защото често подобен е и произходът на революционерите), „чиито образи, колкото и да са малко, продължават да бъдат тиражирани, популярни и разпознаваеми.“ (с. 148) Вторият пример е случаят със забравеното фотографско наследство на Тома Хитров, един от известните български фотографи от периода на национално-освободителните борби, който през 1892 г. дарява на библиотеката в Пловдив двадесетина отделни фотографии в рамки и един албум с 82 други фотографии на обществени дейци, войводи, военни до Съединението. От третия представен случай разбираме историята на над 500 снимки, събрани и предвидени за публикуване в „История на Априлското въстание“ на Димитър Страшимиров (което не се случва поради липса на средства). А четвъртият случай описва накратко албума „*Историческата 1885 в гравюри*“, издаден от Главно управление на архивите и Държавен архив – Пловдив през 2005 г. Гравюрите, за които четем тук, се оказват част от наратива поради факта, че в повечето случаи образите на главните действащи лица (като княз Александър, Гаврил Кръстевич и др.) са скрупулъзно прерисувани от техни фотографии. Интересни са наблюденията на докторанта за сходството на голяма част от образите на „Изтока“, циркулиращи в западните печатни медии от онова време, с илюстрациите в публикувани преди това албуми за региона.

Заключението на дисертационния труд е със слаб, но присъстващ литературен оттенък. С някои от заявените в него становища не съм съгласна, например, със следното: „Фотографските снимки могат да бъдат разбрани като свидетелство и исторически извор само ако притежават доказателствена стойност.“ (с. 188) Това би могло да е вярно, ако беше уточнено, че става дума за снимките в архивните фондове (и че е следствие от тяхното неправомерно третиране), но не и така общо заявено и формулирано точно по този начин, според мен. Струва ми се освен това, че когато коментира като непрофесионално приемането на фотографската снимка като „функция на историята и достоверна илюстрация на историческия текст“ Петко Георгиев или не е достатъчно коректен към академичната среда, или няма предвид точно нея – но това не става ясно от текста.

И може би точно тук е мястото да поставя един въпрос, на които поне аз не намерих отговор в представения дисертационен труд: и в увода, и в заключението става дума за интердисциплинарен подход, но това остава заявление, без допълнителна дискусия от кои дисциплини почерпва методи докторантът, как ги прилага и как те се съотнасят с успешно приложената от него *библиотечна археология*. Бих оценила едно допълнително разяснение по въпроса.

Нека споделя и някои технически забележки. На места има неточности в бележките: напр. бел. 93 и 94 на с. 46 („пак там“, но това няма как да се отнася до цитираната в бел. 92 публикация), бел. 108 и 109 на с. 51 и др. Добре би било текстът да мине през редакторски и

коректорски поглед, преди да бъде представен за защита – тогава, може би, щяха да бъдат избегнати или поне да бъде намален броят на стилистичните, граматически и технически грешки, като например изречения от типа „Познавайки добре визуалните сбирки на Пловдивските културни институции, се обобщава...“ (с. 178), наличието на окончания за различен род на доста места и множеството липсващи или грешно изписани букви, дори в имената на автори като АнтАни Смит, Пиер Бурдий[о], Ърнес[т] Гелнър.

Накрая ще сумирам накратко впечатленията си от текста на Петко Георгиев. Някои от поставените задачи, според мен, остават на заден план: например, макар да прозират на места, не са анализирани експлицитно държавните политики относно мястото на културните институции в процеса на формиране на националната идентичност. Други задачи са добре изпълнени, до голяма степен понеже са и добре формулирани: такива са последните две задачи, касаещи историята, организацията и комплектуването на фотографските колекции в Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив и Държавен архив – Пловдив, както и представянето на случаите или „фотографските колекции“, имащи пряко отношение към националната идентичност. Бих искала да подчертая още веднъж приносния характер на втората и особено на третата глава на дисертационния труд, където докторантът въвежда в научно обращение богатство от нови данни, извлечени благодарение на приложената от него *библиотечна археология*.

Представеният Автореферат, според мен, отразява коректно съдържанието на представения текст. Съгласна съм с приносите, изброени от докторанта, но нека и по този повод подчертая, че по-внимателна формулировка би била на място. Докторантът има осем публикации, свързани с темата на дисертацията, което е повече от изискваното.

В заключение, независимо от някои посочени недостатъци, предложеният дисертационен труд отговаря напълно на изискванията за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’. Поради това давам положителна оценка на представения текст и предлагам научното жури да присъди на Петко Деянов Георгиев образователната и научна степен *доктор* в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Науки за културата).

14.01.2019

Пловдив

Д. Парушева